

smart. Stendhal laat ons het geloof niet aan deze onvermogenheid en dit zuiver tragische leven. Koelbloedig geeft hij de ook daar ingeslopen leugen aan. In haar geslacht was eenmaal een De la Mole, die onthoofd werd en wiens hoofd door zijne minnares werd opgeëischt! Zij wil eenvoudig voor deze groote voorgangster niet onderdoen! En deze innerlijke leugen in alle groote dingen en daden is een tragiek in de tragiek: een machtiger, hartomklemmender tragiek nog dan die der groote daden zelf. Stendhal is ook de eerste geweest, die het wezen van den veldslag, het nuchter-afgrijselijke wezen van den veldslag, dat wij thans allen kennen, uit den gouden nevel van legende en poëzie heeft weten te onderscheiden. Mérimée en later Tolstoy, hebben hem dit onderscheid en deze werkelijkheidsafbeelding te danken. Wanneer Juliaan met levensgevaar, na lange afwezigheid, de kamer van Mme de Rénal binnendringt, en de gefolterde vrouw hem in berouw en angst voor haar God tracht terug te stooten, is zijn smart, na zoolang van alle liefde en zachtheid verstoken te zijn, bittermensche-lijk en oprecht. Maar plotseling schiet de gedachte in hem op: „ik maak mij belachelijk als ik deze vrouw niet overwin”. Dan zegt Stendhal: „de ce moment, tout ce qu'il y avait de céleste dans la position de Julien disparaît rapidement de son cœur”. En als zijn liefde overwint: „un peu plus tôt arrivés, le retour aux sentiments tendres, l'éclipse des remords chez Mme. de Rénal eussent été un bonheur divin, ainsi obtenus avec art, ce ne fut plus qu'un plaisir”. Snijdende woorden waarin Stendhal zelve de innerlijke wraak der onwaarachtigheid heeft te samen gevat. De gedrongenheid en de snijdende korthed van de psychologie van Stendhal is mede een der wonderbaarlijkste eigenschappen van den schrijver. Door hun volte van geest en handeling, zijn zijn beide romans gelijk aan het veeldeelige levenswerk van andere, even groote schrijvers. Zij omvatten een volledige conceptie van den mensch en den tijd. Juist daardoor worden

zij tot romans in den wijdsten, meest representatieven zin des woords. Dikwerf is enkel de bouw van zijn zinsnede reeds een opgelost probleem. In enkele woorden soms, stelt hij het gevoel dat de mensch meent te hebben, en het gevoel dat hem werkelijk bezit, tegenover elkander. Hij spreekt van „une douleur, qui était de la colère”, hij geeft van Mme. de Rénal deze definitie: „cet être affaibli par un malheur trop constant. Ce malheur était l'absence de Julien; elle l'appelait, elle, le remords”.

De oude wereld en de overoude beschaving rusten in werkelijkheid op rhetoriek. Zij is de overal ingeslopen ziekte van onwaarachtigheid, waartegen geen mensch zich afdoend kan verweren, omdat geen mensch haar omvang bewust kan worden. Reeds in de prilste kinderjaren leert de Europeesche mensch de vaste woorden, de vaste gevoelens, het ontzaglijk aantal cliché's kennen, waarnaar hij zijn leven te richten heeft en richten zal. Stendhal is een der menschen, die deze rhetoriek het verst heeft overwonnen, die terwille van den schoonen naam der dingen, het schoone of afzichtelijke wezen der dingen nimmer uit het oog verloren heeft. Dit maakt hem tot een der grootste realisten van het innerlijk die ooit geleefd hebben.

En toch is de indruk zijner werken levenwekkend en verrukkend. Zij die Stendhal kennen, kennen de lichte levensdronkenschap die uit deze lectuur ontstaat, als uit het drinken van de edelste champagne. De oorzaak daarvan ligt juist in dezelfde zoogenaamde immoraliteit, die in werkelijkheid een ongekende oprechtheid is en een verrukkende innerlijke moed. Want deze oprechtheid zou ijzingwekkend zijn, ware het niet, dat deze berekende, deze koude en terughoudende helden toch altijd nog de kunstenaars blijven van het levensgeluk. De woorden „fou de bonheur”, „fou de douleur” komen nergens meer voor, dan juist in deze boeken. Al hebben zij hun deel aan de algemeene menschelijke onwaarachtigheid die zichzelf straft, door gemis aan geluk nl., wanneer zij